Andreides Gábor

Két olaszországi bírósági ítélet apropóján…

Az elmúlt hónapban két esemény is történt Itáliában, amelyek fölkelthették a modernkori Olaszország történelmével, annak társadalmi-szociális problémái iránt érdeklődők figyelmét. Palermóban, egy ellene folyó bírósági perben az ügyészek első fokon tíz év börtönbüntetés kiszabását kérték Salvatore (Totò) Cuffaro, Szicília volt kormányzója, az UDC (Unione dei Democratici Cristiani e di Centro) kereszténydemokrata párt szenátora számára. A politikus elleni vád súlyos: szicíliai tartományi elnöksége alatti együttműködés a maffiával. A vád szerint Cuffaro szicíliai kormányzósága idején segítséget nyújtott, gazdasági előnyöket biztosított a Cosa Nostra számára, amiért ő a politika terén kapott ellenszolgáltatásokat. A Cuffaro elleni per szeptemberben folytatódik a palermói bíróságon.

Egy másik perben ugyanezen vádpontokban a palermói másodfokú fellebviteli bíróság bűnösnek találta és jogerősen hét év börtönbüntetésre ítélte azt a Marcello Dell'Utri szenátort, aki Silvio Berlusconi egyik legrégebbi és legközelebbi munkatársaként közreműködött Berlusconi politikai karrierjének építésében és a *Forza Italia*! politikai mozgalom megalapításában. Az 1996-ban berbe fogott Dell'Utri szenátort a bíróság kilenc évre ítélte, ezt csökkentette most a másodfokon eljáró bírói tanács hét esztendőre.

Ami pedig a Silvio Berlusconi kormányfővel kapcsolatos maffia-vádakat illeti azok száma mára már szinte számlálhatatlan. Berlusconi ellen hol a bírósági tárgyalótermekben hangzik el a vád, hogy több évtizedes nagyvállalkozói tevékenysége idején együttműködött a szicíliai maffiával, hol a legváratlanabb helyeken – például a palermói futballstadionban – emlékeztetik arra, hogy mivel tartozik a maffiának.

Mindezekből is kitűnik, hogy a szicíliai Cosa Nostra és olasz politikusok közötti vélt- vagy valós kapcsolatok eddig sem mentek ritkaság számba. Az azonban már mindenképpen figyelemre és említésre méltó, hogy az elmúlt évtizedekben az olasz állam és az igazságszolgáltatás szervei hatalmas erőfeszítéseket tesznek a szicíliai maffia elleni küzdelemben, és egyelőre úgy tűnik, hogy az állam biztonságát súlyosan érintő küzdelemben egyre jobban állnak.

Mi lehet az oka annak, hogy a Cosa Nostra veszített erejéből, jelentőségéből úgy az állammal, mint más, maffia-típusú bűnszervezetekkel szemben? Melyek azok a bűnszervezetek, amelyeket megkülönböztetünk az olaszországi szervezett bűnözésről beszélve?

A tradicionálisan legismertebb kétség kívül a szicíliai *Cosa Nostra,* amely a XIX. század végétől, a XX. század elejétől Amerikában is megvetette lábát. A Cosa Nostra története során erős – talán minden másnál szorosabb – kapcsolatokat épített ki a helyi, illetve az országos politikával. A fasizmus két viharos évtizede alatt nem sok babér termett a szicíliai maffia számára. Mussolini, a vasprefektusnak, Cesare Morinak a szigetre küldésével rendkívüli mértékben meggyengítette a Cosa Nostra egészét. Letartóztatások, vizsgálatok és ítéletek követték egymást, számos maffiózót egészen egyszerűen száműztek a szigetről. Közel húsz évvel később az angolszász szövetségesek partra szálltak Szicíliában, és megkezdődött Olaszország felszabadítása. A partraszálló erőket helyismeretével és kapcsolataival hatékonyan segítette Salvatore Lucania, egy, az Egyesült Államokbeli börtönbüntetéséből frissen szabadult amerikai-

olasz maffiózó, akit Lucky Luciano néven ismert meg a világ. Lucianónak büntetlenséget ígértek, ha közvetít a szövetségesek és a szicíliai maffia között. A közvetítés sikerült: a sziget felszabadítását követően 1943. július 27-én a szövetséges hatóságok don Calogero Vizzini maffiafőnököt Villalba, Giuseppe Genco Russo főnököt pedig Mussomeli települések polgármesterévé nevezték ki.

'Ndrangheta terminussal jelölik az olasz csizma déli részén operáló föderációs alapon megszervezett calábriai maffiát. A 'Ndrangheta mára kivívta magának azt a kétes dicsőséget miszerint ma ez a szervezet Olaszország legerősebb és legveszélyesebb bűnszövetkezete, nagyon erős külföldi kapcsolatokkal és érdekeltséggel rendelkezik Oroszországtól Dél-Amerikáig, Németországtól egészen Ausztráliáig. A calábriaiak számlájára írható a 2006-os duisburgi vérengzés, melynek során hat olaszt – két rivalizáló klán tagjait – közel 70 lövéssel kivégeztek egy pizzériában.

Nápolyban pedig a *Camorra* az úr, amelynek struktúrája, tevékenységi köre, módszerei az utóbbi időkben Roberto Saviano *Gomorra* című hatalmas vihart kavart könyvéből váltak igazán ismertté.

Kisebb és kevésbé közismert bűnszervezetek még a pugliai *Sacra Corona Unita* és a szintén Szicíliában, elsősorban Agrigento, Ragusa és Caltanisetta környékén tevékenykedő és ismert *Stidda*.

*

Ismeretes, hogy a Cosa Nostrán belül az első jelentős leszámolási hullám, az úgynevezett első maffiaháború 1962-ben vette kezdetét. A háborúskodás, és a folyamatos vérontás a húszas évek Chicagóját idézték, amelyek során lezárult a szicíliai maffia második világháború utáni történetének első korszaka. Számos maffia-klánnal együtt véget ért a vidéki, vagy a mezőgazdasági maffia ideje és kezdetét vette egy minden tekintetben új korszak. Megkezdődik a corleoneiek („corleonesi") felemelkedése. Megerősödnek azok a hírhedt bűnözők (Riina, Provenzano) akik majd az 1980-as évekre a Cosa Nostra megfellebbezhetetlen irántyói és az olasz állam elsőszámú ellenségei lesznek. Az állam első maffiaháborúra adott válaszait követően a maffia nem szenvedett vereséget, sőt továbbra is igen aktív volt. Jó példa erre az 1969-ben Palermoban, a Lazio sugáruton történő vérengzés. E véres leszámolást – amely tulajdonképpen lezárta az első maffiaháborút – követően a szicíliai maffia irányítása lassan, de biztosan a corleoneiek kezébe került. Ám az országos televíziók, rádiók, a nagyjelentőségű lapok mindezek ellenére sem foglalkoztak behatóan és részletesen az egyre nagyobb gondot okozó problémával. Minden kapacitásukat lefoglaltak az ólom évek (anni di piombo) tombolása. A nyolcvanas évek elejétől azonban ismételten olyan erővel jelentkezett a Cosa Nostra, hogy nem lehetett tovább hallgatni, a maffia létét és az általa okozott nehézségeket nem lehetett tovább elhallgatni.

Olaszul *mattanza*-nak hívják a tonhal halászat legutolsó és egyben legvéresebb momentumát, mikor a hálók segítségével fogságba ejtett halakat leölik a halászok. Nem véletlen tehát, hogy az 1981 és 1983 között zajló és a corleoneiek hatalmát szentesítő úgynevezett második maffiaháborút ezzel a kifejezéssel említi a szakirodalom. A háború kegyetlenségéről sokat elárul annak a bűnbánó maffiózónak (pentito) a vallomása aki szerint, "miközben az addigi maffiaháborúkban létezett a semlegesség, ebben az ember hamar megértette, hogy nem lehet semleges, mert a semlegesség egyet jelentett saját végével. Vagy a corleoneiekkel, vagy a corleoneiek ellen volt." A háború a csúcspontján, 1981 és 1983 között alatt közel ezer halálos áldozatot követelt. Az állam

elleni hadjárat néhány évvel ezelőtt már kezdtetét vette: a szicíliai maffia több magarangú politikussal, csendőri és rendőri vezetővel, illetve állami tisztviselővel végzett. A Cosa Nostrán belüli palotaforradalom eredménye véget vetett a szicília maffia "*demokratikus és pluralista*" korszakának, Riina, Provenzano, Leggio és a többiek abszolút hatalomra tettek szert. Megváltoznak a módszerek és másfelé fordul a Cosa Nostra érdeklődése is. A cigarettacsempészet helyét fokozatosa átveszi a kábítószerkereskedelem sokkal jövedelmezőbb ága. A szicíliai maffia fellépése pedig – mint már mondtuk – kegyetlenné válik. Az úgynevezett klasszikus maffia nem gyilkolt bírókat, csendőröket, rendőrségi alkalmazottakat, állami tisztviselőket, vagy legfeljebb csak egészen kivételes esetekben. Az újak ezzel szemben mindenkit és mindent eltüntettek, ha az érdekük úgy kívánta. Nem létezett középút.

Mindazok, akik nem csatlakoztak a corleoneiekhez, és akik ebben az őrült öldöklésben, életben maradtak szinte csak egy menekülési utat választhattak: külföldre szöktek és ott próbáltak új életet kezdeni. Ám ekkor sem lehettek teljes biztonságban, hiszen Olaszországban maradt rokonaik, barátaik védtelenül ki voltak szolgáltatva a Cosa Nostra új vezetőinek. Kitűnő példa erre Tommaso Buscetta, aki 1980 óta ugyan Brazíliában bujkált, mégis elveszítette családjának nagyobb részét. Buscetta 1984 nyarán kezdett együttműködni az olasz igazságszolgáltatással. Giovanni Falcone vizsgálóbíró előtt elmondott vallomásai rendkívül hasznosaknak bizonyultak. Az olasz állam elkezdte megérteni és megismerni a biztonságát eddig is nagyon súlyosan veszélyeztető szervezett bűnözést. Az állam hivatott képviselői, vizsgálóbírók és nyomozók megismerkedtek a Cosa Nostra szerkezetével, módszereivel. Együttműködésének első konkrét eredménye abban a hatalmas maffia-perben jelentkezett, amely 1986. február 16-án kezdődött a per teljes időtartalmára hermetikusan elzárt Palermóban. 474 kisebb-nagyobb és egészen nagy jelentőségű maffiózó állt bíróság elé. És ellentétben a korábbi évek gyakorlatával a bíróság valós és igen jelentős munkát végzett: a 19 esetben életfogytiglani, összességében 2000 évnyi börtönbüntetéssel, 11 milliárd lírát kitevő kártérítés megítélésével és 475 esetben felmentéssel végződő perrel az olasz állam először mért jelentős és kemény csapást a szicíliai maffia vezetésére.

Az 1980-as évek közepétől az állam ellen folytatott háború és a gyilkosságsorozatok egy időre félbeszakadtak. A maffia ugyanis a Semmítőszéknél támadta meg az 1986–1987-es per döntéseit és határozatait arra hivatkozva, hogy a per egy olyan maffiózó vallomásaira alapul, aki maga is részese volt a Cosa Nostrának, nyilatkozatait tehát nem lehet perdöntő igazságként kezelni. A Semmítőszék ennek ellenére 1992. január 30-án az ún. Buscetta-elmélet, vagyis a Buscetta vallomásaiban szereplő terhelő adatok elismerésével megerősítette az 1986-os perben született ítéleteket. Ez a hír újabb vérengzést és gyilkosságsorozatot indított el Olaszországban. A Cosa Nostra és személyesen Riina mindenképpen méltó módon szerette volna megbüntetni az árulókat, az ígéreteiket be nem tartó politikusokat és azokat a maffia-vadász bírókat, csendőröket, akik az államot képviselték. Még 1984-ben, Buscetta együttműködésének kezdetén megígérte alvezéreinek, hogy ha az erőszak, a megfélemlítés és a korrupció nem képes határt szabni és megállítani a palermói maffia-ellenes vizsgálatoknak, akkor azt majd az ő politikai kapcsolatai megállítják. A Semmítőszék történelmi döntése súlyos csapást mért Riina szervezeten belüli tekintélyére: a politikai kapcsolatok mintha bomlani kezdtek volna. A szicíliai maffiának minden eddigieknél nagyobb szüksége volt, hogy érdemben befolyásolja az országos politikát. Ezt pedig egyetlen módon tehette: erőszakkal. Riina háborút indított az állam ellen remélve, hogy annak végén az visszavonul a Cosa Nostra számára annyira fontos ügyekben: az 1986-os maxiper

ítéleteiben és egy négy esztendővel azelőtti törvényben, amely lehetővé tette a maffia vagyonának elkobzását.

Az állam elleni hadjárat egyik első áldozata Salvo Lima kereszténydemokrata politikus volt, akit 1992. március 12-én autójában ért utol Riina dühe. Az igazságszolgáltatással együttműködő maffiózók egyöntetűen arról számoltak be, hogy Lima volt a Cosa Nostra politikai referense, Giulio Andreotti miniszterelnök szicíliai összekötője. Lima jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy nélküle és előtte Andreotti és pártbéli frakciója körülbelül két százalékát fedte le a kereszténydemokrata pártnak (DC), Szicíliával és Limával ez az arány tíz százalékra növekedett. Sokak gondolták úgy akkoriban, hogy a kereszténydemokrata politikusnak azért kellett meghalnia, mert nem tudta betartani ígéretét, vagyis: rendbe hoz mindent, és elsimítja a szuperper okozta hatalmas hullámokat. Ami pedig az ezt követő fokozott terrort és háborút illeti a maffia ütéseivel célba talált: május 23-án 17 óra 58 perckor egy autópálya alá rejtett gyilkos erejű bomba végezett Giovanni Falcone vizsgálóbíróval, feleségével és három testőrével. Néhány héttel később, július 19-én a Cosa Nostra ismét lecsapott és meggyilkolván a maffia-ellenes harc másik szimbólumát és élharcosát Paolo Borsellino vizsgálóbírót.

Az egész országot megrázó, és mérhetetlen felháborodást kiváltó támadássorozatot követően az állam fölvette a kesztyűt, és válaszlépésre szánta el magát. A „Szicíliai Vecsernye" hadművelet keretében 7000 katonát küldött a szigetre és megkezdődött a vadászat a maffiára. 1993 elején a rendőrség letartóztatta Baldassare Di Maggiót, Riina sofőrét, akinek révén január 15-én Palermóban 13 esztendei bujkálás után a corleonei-klán feje Totò Riina is kézre került.

*

Elengedhetetlen, hogy meg ne említsük az idén 91 éves örökös szenátor, Giulio Andreotti nevét, aki a kereszténydemokrata párt megkerülhetetlen politikusaként a második világháborútól kezdve folyamatosan képviselője az olasz parlamentnek többek között hétszer (!) volt az ország miniszterelnöke, nyolcszor töltötte be a védelmi miniszteri tisztet, ötször állt az olasz külügyek élén, kétszer vezette a pénzügyi és az ipari minisztériumot. Andreotti és vélelmezett kapcsolata a szicíliai maffiával a mai napi az érdeklődés középpontjában áll Olaszországban. A kilencvenes évek elején egyre több kisebb és nagyobb rendű maffiózó vallomásában tűnt fel két politikus – Salvo Lima és Giulio Andreotti – neve. Ezek a vallomások súlyos dolgokról meséltek. Többek között azt állították, hogy az 1970–1980-as években Andreotti rendszeres kapcsolatokat tartott és személyesen is találkozott a Cosa Nostra több vezetőjével. A Riina kézre kerítésében közreműködő Baldassare Di Maggio szerint, a miniszterelnök szicíliai szokás szerint csókot váltott magával Totò Riinával is. A palermói ügyészség az állam elleni maffiatámadások, a Tiszta Kezek vizsgálatainak megindulása utáni feszültségek és az általános politikai bizonytalanság évében 1993. március 27-én kezdeményezte a szenátusnál Andreotti szenátor mentelmi jogának felfüggesztését, akinek ügye csak 1995. március 2-án terelődött jogi útra, az ellene indított per pedig még abban az évben szeptember 26-án vette kezdetét.

Az olasz politika félévszázados irányítója összességében arra épített a védelmét, hogy neki közvetlen érdeke nem fűződött a szicíliai ügyekhez, csupán engedte, hogy „helytartója" nagy szabadsággal intézze a helyi ügyeket, miközben a ő országos és nemzetközi szintéren politizált. Állította, semmi köze Szicíliához, ahhoz a földhöz, ahol

Salvo Lima és politikustársai mozogtak. Andreottit 1999 októberében ártatlannak találták. 2003-ban egy ügyészségi fellebbezést követően megerősítették: Andreotti nem bűnös az ellene felhozott maffia vádakban. Mindeközben Andreottit egy másik ügyben is perbe fogták, azzal vádolták, hogy megbízást adott egy politikai újságíró Mino Pecorelli (Osservatorio Politico) meggyilkolására. Pecorellit, aki több kényes témában – – maffiakapcsolatok, illegális pártfinanszírozás, Moro-ügy – támadta Andreottit, 1979. március 20-án lőtték le Rómában. Ez ügyben Andreottit a perugiai bíróság 1999-ben felmentette, a másodfokú azonban 2002-ben 24 esztendős börtönbüntetésre ítélte. Egy évvel később a fellebbviteli bíróság megsemmisítette a másodfokon hozott ítéletet. Andreottit egyszer sem tudták jogerősen elítélni az ellene felhozott vádak miatt.

*

Totò Riina kiesésével a Cosa Nostra irányítása a „mérsékeltnek" tartott Bernardo Provenzano kezébe került. Provenzano karrierje Riináéhoz hasonlóan Luciano Liggio mellett indult, aki – talán kissé meggondolatlanul – úgy nyilatkozott képességeiről, hogy Provenzano „úgy tüzel, mint egy isten, de tyúk agya van". A több évtizede bujkáló Provenzano megpróbált egyensúlyt tartani a szicíliai maffia erőszakpárti és megegyezőbb szárnyai között. Ő maga ez utóbbiakhoz húzott, egy sokkal csöndesebb és láthatatlan maffiát szeretett volna, olyan Cosa Nostrát, amely észrevétlenül is hatékonyan képviseli érdekeit az állammal szemben. Bernardo Provenzanót 2006. április 11-én 43 esztendei bujkálást követően szülővárosa, Corleonéhoz közel egy szerény pajtában fogta el az olasz rendőrség. Napjainkban a szicíliai maffiát az a Matteo Messina Denaro vezeti, legalábbis őt tartják Provenzano utódának, aki 1993 óta szökésben van, és szerepel a világ legveszélyesebb körözött bűnözőinek listáján.

*

A Cosa Nostra tudatosan és szisztematikusan épült be az olasz politikai életbe. Valójában azonban a szicíliai maffia nem állt meg a politikai életnél, kapcsolatokat keresett és talált nagyvállalkozók, az állami bürokrácia vezető képviselői körében is. Az 1990-es évekig a kiegyensúlyozottság és az érdekek kölcsönös tiszteletben tartása volt jellemző a maffia és a politika kapcsolatára. A szerepek jól meghatározhatók voltak. A politikus elfogadta a maffiózó hozzájárulását a választási küzdelmekhez; anyagi támogatást, vagy szavazatok biztosítását, és mindezek fejében vállalta, hogy közbeszerzési eljárásokban dönt a Cosa Nostra javára és politikai védelmet biztosít. Ezt követően a kötelékek lazulni látszottak a maffia és az állam közötti háború idején. A maffia a közte és a politika közötti közvetítéssel, a régi politikai elit tagjaival elégedetlenkedni kezdett, legfőképpen azután, hogy a közvetítő politikusok ígéretéivel ellentétben maffia ellenes törvények és ítéletek születtek az 1980–1990-es évek fordulóján. Mára inkább az a jellemző, hogy az igazságszolgáltatás erőfeszítéseinek – letartóztatások, perek, ítéletek – hatására a Cosa Nostra meggyengülten ugyan, de nem legyőzve az alámerülés taktikáját választotta.

A maffia a választások idején mindig is igyekezett a nyerésre esélyes jelöltre tenni voksát, de általában elmondható, hogy mivel a Cosa Nostra ideológiamentes, ezért számára sem túl nagy jelentőségű, hogy milyen színű állami, vagy helyi politikai erővel működik együtt céljai elérése érdekében. Az 1990-es években a maffia és a politika

kapcsolata két nagy rendszer szembeállításával érzékeltethető igazán. Az egyik, az úgynevezett „*Lima modell*” szerint az országos politika, így pedig az országot vezető politikusok azok, akik a kölcsönös előnyök szem előtt tartásával közvetítőkön keresztül lépnek érintkezésbe és tartanak fönn kapcsolatot a maffiával. A másik, az úgynevezett „*Ciancimino modell*” szerint a maffia az, aki a politika irányításával, annak használatával teremt a maga számára előnyös és jövedelmező helyzeteket. Akkoriban, a *„Lima modell”* volt a szabály, a „*Ciancimino modell*” jelentette a kivételt. Napjainkra ez teljes mértékben az ellenkezőjére változott. A corleonei klán hegemón szerepe csökkent, az állam erős és jól irányzott válaszcsapásainak súlya alatt meggyengült, maffia és a corleoneiek vezetői börtönben ülnek, és igen kevés számba jöhető utódról tudunk. A maffia láthatatlanná vált, de még jelen van az olasz politikában. A Cosa Nostra újra sokkal képlékenyebb és megengedőbb, kevésbé támadóbb az állammal szemben.

Napjainkra a szicíliai maffia veszített jelentőségéből a többi, maffia, vagy maffia típusú bűnszövetséggel szemben is. Erősek és határozottak voltak azok az ütések, amelyeket az olasz állam mért az elmúlt évtizedekben a szicíliai maffiára. A ’Ndrangheta, vagyis a calabriai maffia vette át a szicíliaiaktól az első helyet. Most ez a szervezet a nagyobb és hatalmasabb mind Itáliában, mind külföldön, nem utolsó sorban azért, mert sikeresen vett részt a kábítószer csempészetben, illetve az illegális fegyverkereskedelemben. Nagy előnye a szicíliaiakkal szemben, hogy családi szerkezete, a szervezetet alkotó családok vérségi kapcsolata kizárja és kizárta az árulást. Nem véletlen, hogy a ’Ndrangheta soraiban nincsenek bűnbánó, az igazságszolgáltatással együttműködő maffiózók. Az 1990-es években a szicíliai maffia elleni hajtóvadászatok idején az állam is mintha elfeledkezett volna a calabriaiakról, a perek, a vizsgálatsorozatok igazából a ’Ndrangheta sorait nem érintették.

A Cosa Nostra tehát jócskán meggyengült ugyan, de korántsem veszítette el veszélyességét. Giovanni Falcone mondta egyszer a maffiáról: „A maffia egyáltalán nem legyőzhetetlen, emberi szülemény, és mint minden emberi szüleménynek van kezdete és vége.” Jó lenne hinni neki!